

RAPPORT 2012-12-17 DESTINATION TÄMNAREN

SMURF – INNOVATIONSCHECK FÖR UTVECKLING AV DESTINATION TÄMNAREN

Bakgrund

Hösten 2011 berättade Martin Rogberg, IPF, för Turismakademiens styrelse att Tillväxtverket beviljat UU Innovation stöd ur Europeiska regionala utvecklingsfonden till samverkansprojekt mellan UU och SLU med fokus på att stärka mindre företags utveckling och långsiktiga överlevnad genom att förbättra företagens samverkan med universiteten i Uppsala. En nyckelkomponent i det beviljade projektet är möjligheten att finansiera – genom så kallade ”innovation vouchers” – projekt eller aktiviteter mellan universitetens forskare och företagen. Finansieringen kan uppgå till några hundra tusen kronor. Projekten koordineras av erfarna projektledare inom UU Innovation eller SLU.

Kiell Tofters, som också ingår i Turismakademiens styrelse, visade intresse för detta projekt för Tämnarens Vattenråds räkning. Där han också är ordförande. Tidigare har han också varit ordförande i Östervåla Utvecklingsråd, där Tämnarens Vattenråd är en sektion.

Den 7 november 2011 skrev Kiell Tofters ett underlag för en projektansökan. Underlaget innehöll bland annat:

- *Vi önskar utveckla ”Destination Tämnaren” med dess naturresurser samt det omgivande lokalsamhället med besöksnäring, som bygger vidare på entreprenörskapet och hantverket i Östervåla, Aspnäs historia och kultur med naturskyddsområde, Tämnaren som fågelsjö, fiskesjö, skridskosjö, etc.*

De strategiska utvecklingsfrågor som ställs i detta brev 2011-11-07 bör vi under år 2013 samtala om vid ett seminarium i detta SMURF-projekt, samt hur forskning och research kan vara byggstenar i en utveckling av ”Tämnarområdet”.

Under januari 2012 träffades Martin Rogberg (IPF), Maths Isacson och Marja Eriksson (Ekonomisk-historiska institutionen vid Uppsala universitet), samt Kiell Tofters och Birgitta Olsson (Tämnarens Vattenråd) för planering av detta projekt. Det klargjordes att Östervåla Utvecklingsråd (inte Tämnarens Vattenråd) skulle vara avsändare av ansökan, avtalspartner samt mottagare av insats. Tämnarens Vattenråd är en intressent. Målet för projektet skulle bli att de tre kommunerna Uppsala, Tierp och Heby bildar ett utvecklingsbolag som skapar ett uthålligt företagande kring Tämnaren.

Stöd till och implementering av projektet är Upplandsmuseet, Tämnarens Vattenråd och de tre kommunerna. Innovationscheckar går till forskningsinsats hos Eko-hist.inst.UU samt affärscoach hos IPF. Östervåla Utvecklingsråd skall bidra med 500 timmar ideell arbetstid (500 tim á 500 kr = 250 000 kr).

Den 30 mars 2012 undertecknade Viktoria Landén (ordförande Östervåla Utvecklingsråd) och Mats Larsson (sft. Prefekt Ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala universitet) avtalet för projektet. Maths Isacson (UU Innovation) är projektledare.

Projektets styrgrupp är Maths Isacson (Uppsala universitet), Marja Eriksson (Upplandsmuseet), Martin Rogberg (IPF), Kiell Tofters (Östervåla Utvecklingsråd), Birgitta Olsson (Tämnarens Vattenråd).

Syfte och mål

Östervålatrakten och Tämнарbygden som helhet karaktäriseras näringsmässigt av en stark entreprenör- och småföretagaranda med en lång tradition av slöjd och möbelsnickeri. Östervåla Utvecklingsråd arbetar för att skapa tillväxt och utveckling samt stötta företagande i denna bygd. Det övergripande syftet med detta projekt är att bidra till ett uthålligt landsbygdsföretagande i Tämнарbygden. Målet är att skapa ett lokalt utvecklingsbolag som ska arbeta för att utveckla företagsamheten i bygden och vara en resurs för produktidéer, produktutveckling, finansiering, försäljning och marknadsföring. I Tämнарbygden finns god potential för en besöksuturism och en uppgift för det lokala utvecklingsbolaget blir att etablera varumärket "Destination Tämнарn". För att etableringen av "Destination Tämнарn" ska bli framgångsrikt krävs ny och fördjupad kunskap om bygdens natur- och kulturhistoriska innehåll och hur historien kan uttolkas idag.

Budget

Activity/budget post	Total budget for project*	Grant sought from SMURF
Arbetstid 4 mån forskningsinsats, Eko-hist. inst. UU. Total lön inkl LKP	149 400 kr	149 400 kr
OH Uppsala universitet 42 %	62 748 kr	62 748 kr
Expenser Resor, material	2000 kr	2000 kr
Östervåla Utvecklingsråd Arbetstid 500 tim á 500 kr	250 000 kr	-
Affärscoach arbetstid inkl expenser 25 h á 1200 kr	30 000kr	30 000kr
TOTAL	494 148 kr	244 148 kr

Stora sjösänkningen 1871 – 1878

Marja Eriksson har under vårterminen 2012 genomfört en grundlig undersökning och forskning gällande den stora sjösänkningen av Tämнарn 1871 – 1878. Hennes D-uppsats i Ekonomisk historia vid Ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala universitet, heter "Tämнарn – Sjösänkning och bondejordbruk i en brytningstid". Handedare är Maths Isacson. Marja Erikssons forskning och uppsats är mycket intressant och viktig. Sjösänkningen 1871 – 1878 var den största i Sverige och lade en grund för den fortsatta utvecklingen i "Tämнарbygden". Dock var det inte en positiv utveckling kommande decennier för jordbruken. "Tämнарns sänkingsföretag var ett stort risktagande för jordbruksföretagen och sänkningen sammanföll med 1880-talets lågkonjunktur för jordbruket. Det blev stora ekonomiska påfrestningar för de inblandade bondejordbrukarna." "Bygdens jordbruk karaktäriseras under decenniet efter sjösänkningen av stagnation i nyodling och antalet kreatur, trots tillgången på de omfattande nya, torrlagda markerna. Slöjden hade då också gått ned som inkomstkälla."

Frågor

Gav inte denna stora sjösänkning någon bestående ekonomisk vinst? Många jordbrukare sålde sina gårdar eller gick i konkurs efter sjösänkningen. Företagare med "skogspengar" köpte dessa gårdar. Ägaren till Lindsbro säteri, som vann mycket mark genom sjösänkningen, delade upp sin åkerareal och sålde. Ägaren till Aspnäs säteri, sålde skogen för att få kapital. Utöver Marja Erikssons uppsats behövs ytterligare forskning för att få kunskap om vad som hände i "Tämnarbygden" och vilken betydelse det har för "Destination Tämnaren".

Intresset för dessa frågor lokalt är stort, vilket visade sig vid Marja Erikssons föredrag i Östervåla Bibliotek under hösten 2012, då hon berättade om sin forskning. Till skillnad mot tidigare forskare och gammal historieskrivning om snickeriet i Östervåla, framförde Marja Eriksson en ny tes att man inte gick över till slöjd och andra bisysslor pga fattigdom, utan pga pragmatism. Det önskar vi att Marja Eriksson utvecklar mera, kanske det ger förklaring till entreprenörskap och företagande i Östervåla?

Mer forskning

Östervåla Utvecklingsråd och Tämnarens Vattenråd önskar mer forskning för att få en stadig kunskapsgrund att bygga utveckling av "Destination Tämnaren". Vi vill fortsätta samarbetet med Ekonomisk-historiska institutionen. Det svåra steget framöver är att skapa och driva en tillväxtpark, där det historiska benet med Smurf-forskning är ett av flera. Innan vi är vid etablering av utvecklingsbolag, som är kommersiellt gångbar, måste vi utöver Smurf-forskningen ha ett mellanskikt av input och samarbete med Upplandsmuseet och övriga vattenrådssamarbeten.

Attraktiv Tämnarbygd

Upplandsmuseet förestår ett samarbete med vattenrådet, som är närbesläktat med Smurf-arbetet. Det kallas "Attraktiv Tämnarbygd" och vaskar fram landsbygdsföretagare som har, eller skulle kunna ha, kulturarv som en viktig del av sitt varumärke eller utbud. Museet samarbetar med fem företag, som vill använda kulturarvet i sin marknadsföring. Man kan använda forskning från Smurf-projektet till "storytelling". I detta samarbete tas utvecklingsplaner fram av den fysiska miljön, samt att man gör research kring platser, vilket leder till "storytelling". Däremot erbjuder museet inte företags-coching, vilket finns i Smurf-projektet. Del 1 begränsas till dessa fem företag och avslutas 30 juni 2013. Del 2 med informationsskyltar vid sjön kommer senare. Skyltning är viktig för besöksnäringen.

Vad Tämnarens Vattenråd har gjort

Under år 2012 har ett antal möten hållits för att informera om "Destination Tämnaren" samt att utveckla projektet.

- Den 3 mars inbjöd Tämnarens Vattenråd till heldagsdiskussion i Nolmyra bygdegård med temat "Framtiden för människor och natur runt Sörsjön & Tämnaren". Att få människorna i lokalsamhällena runt sjön Tämnaren att engagera sig för bevarande och utveckling av sjön samt hela Tämnarbygden är viktig del för att lyckas med Smurf-projektet "Destination Tämnaren". 21 stycken deltog under 7 timmar, vilket gör 147 timmar.

- Den 5 maj invigdes Fågeltornet vid Sjöbo, Tämnaaren, som en del av "Destination Tämnaaren". 23 stycken deltog under 2 timmar, vilket gör 56 timmar.
- Den 25 maj vid Östervåla Utvecklingsråds Företagarelunch i Östervåla Gästgivaregård talade Kiell Tofters om "Destination Tämnaaren". 37 stycken deltog under 2 timmar, vilket gör 74 timmar.
- Den 13 juni besökte Birgitta Olsson och Kiell Tofters (Tämnaarens Vattenråd) kommunalrådet Bengt-Olov Eriksson och byggnadsnämndens ordförande Göran Carlsson i Tierps kommun. Vi presenterade "Destination Tämnaaren", planer på utvecklingsbolag och bioenergiverksamhet. Tierps kommun är positiv till dessa tankar samt mycket intresserad av utvecklingen av Tämnaaren och omgivande lokalsamhällen. Bengt-Olov Eriksson lovade tala med Uppsalas kommunstyrelseordförande gällande engagemang för Tämnaaren. Heby kommun är också med efter Tämnaarens Vattenråds föredragning i kommunfullmäktige under 2011. Både Heby och Tierps kommuner har representanter i Tämnaarens Vattenråd. 4 stycken deltog under 2 timmar, vilket gör 8 timmar.
- Den 20 juni höll Tämnaarens Vattenråd och Upplandsmuseet ett möte vid Gäddviken, Tämnaaren, om museets projekt "Attraktiv Tämnaarbygd" och Smurf-projektet "Destination Tämnaaren". Marja Eriksson och Per Lundgren deltog. Vi samtalade om att forskningsresultaten från Uppsala universitet skall samla bygden, ge impulser till utveckling av kulturarv, miljö och hemslöjd, vilket kan ge en "Attraktiv Tämnaarbygd" och underlag till "Destination Tämnaaren". Det behövs offentliga möten, energi och tid samt katalysatorer för att skapa utvecklingsbolag tillsammans med kommunerna. 6 stycken deltog under 2 timmar, vilket gör 12 timmar.
- Den 26 oktober besökte Birgitta Olsson och Kiell Tofters (Tämnaarens Vattenråd) vid två möten företrädare för Uppsala kommun och dess kommunstyrelse. Det har tagit lång tid att få företräde i Uppsala kommuns ledning, men det är avgörande för att få ett brett och starkt samarbete för Tämnaarens goda utveckling, utveckling av "Destination Tämnaaren" samt bildande av ett utvecklingsbolag, där de tre kommunerna Uppsala, Tierp och Heby är delägare. Uppsala kommun är ägare av den rådande vattendomen för Tämnaaren, också därför en viktig medspelare. Under förmiddagen besökte vi kommunstyrelsens ordförande Fredrik Ahlstedt och vice kommundirektör, under eftermiddagen besökte vi kommunalrådet Stefan Hanna (ansvarig för miljö- och vattenfrågor) och Örjan Berglund (vice ordförande Vatten och avlopp). För Birgitta och Kiell totalt 18 timmar, för övriga totalt 5 timmar. Detta gör 23 timmar tillsammans.
- Den 17 november höll Tämnaarens Vattenråd tillsammans med SLU ett seminarium i Birgittagården Harbo med temat "Natur och samhälle runt Tämnaaren". Där talades om och informerades om "Destination Tämnaaren". 19 stycken deltog under 4 timmar, vilket gör 76 timmar.
- Planeringsmöten för samarbetet mellan Miljökommunikation SLU och Tämnaarens Vattenråd har hållits med SRI och Hans Peder Hansen (SLU) samt Birgitta Olsson, Kjell Söderberg, Barbro Öman, Nils Öman och Kiell Tofters den 25 juni, 22 augusti och 7 december. I detta samarbete spelar "Destination Tämnaaren" en viktig roll, eftersom det är fråga om att engagera lokalsamhällena runt sjön. Total tid för dessa tre möten: 7 stycken x 14 timmar, vilket gör 98 timmar.

- Den 18 december möter vi för tredje gången i höst representanter för Uppsala kommunledning. Det är Jenny Oltner (strateg på kommunledningskontoret) samt Christian Sonnerstein (ordförande Upplandsstiftelsen). Beräknad total tid är 10 timmar.

Summa arbetstid under 2012 för Östervåla Utvecklingsråd att redovisa i Smurf-projektet: 504 timmar.

Kommande seminarier

- Vinterseminarium lördag 16 mars med bred inriktning.
- Vårkonferens lördag 24 april angående vattendomen.
- Strategisk höstkonferens i september med Uppsala, Tierps och Heby kommuner som inbjudare. Bör vara grund för att marknadsföra idén om utvecklingsbolag.
- Utöver dessa bör vi ha ett separat "Destination Tämna"-seminarium om hur forskning och research kan vara byggstenar i en utveckling av "Tämnarområdet".

Tre broschyrer om Tämna

Tämnans Vattenråd har under året skrivit, fotograferat, redigerat och producerat tre stycken broschyrer för att sprida kunskap om sitt arbete. Dessa broschyrer är:

- **Levande vatten & bygd.** 8 sidor "lightversion" som sprids till de 200 närboende intressenterna runt sjön.
- **Samarbete för bättre vatten.** 20 sidor "faktakatalog" som sprids till makt-havare, politiker, organisationer, myndigheter.
- **Vem bestämmer om Tämna.** 8 sidor berättelse om hur vi engagerar Lokalsamhället och intressenterna runt sjön.

I dessa broschyrer berättar vi om samarbetet med Institutionen för ekonomisk historia vid Uppsala universitet samt Uppsala läns museum.

Destination Tämnnaren

Destination Tämnnaren, en bygd med gemensam, spännande kulturhistoria.

Destination Tämnnaren omfattar hela bygden runt sjön: Östervåla och Harbo i Heby kommun. Månkarbo och Persbo i Tierps kommun. Nolmyra och Lockelsbo i Uppsala kommun.

Ett ökat intresse för bygden med ökad inflyttning ger engagemang för sjön Tämnnaren och dess bevarande.

Östervålatrakten och Tämnnarbygden som helhet karakteriseras näringsmässigt av en stark entreprenör- och småföretagaranda med en lång tradition av slöjd och möbelsnickeri. Östervåla utvecklingsråd arbetar för att skapa tillväxt och utveckling samt stötta företagande i denna bygd. Syftet med Destination Tämnnaren är att bidra till ett uthålligt landsbygdsföretagande i Tämnnarbygden. Målet är att skapa ett lokalt utvecklingsbolag som ska arbeta för

att utveckla företagsamheten i bygden och vara en resurs för produktidéer, produktutveckling, finansiering, försäljning och marknadsföring. Kommunikationer och infrastruktur bör även utvecklas.

Ett samarbetsavtal har tecknats med Uppsala universitets och Sveriges lantbruksuniversitet (Institutionen för ekonomisk historia) samt Upplandsmuséet och Uppsala Innovation Center (UIC). Det ska genomföras tiden 2012-2014.

Projektet ska bland annat ta fram ett näringshistoriskt kunskapsunderlag, en gemensam historia, i syfte att fördjupa kunskaperna om Tämnnarbygdens historiska innehåll, öka förståelsen om hur sjön med omgivande landskap har nyttjats som resurs och om hur förändringar i landskapet har påverkat de lokala näringarnas inriktning och utveckling.

Attraktiv Tämnnarbygd

Under 2012-2013 genomför Upplandsmuséet ett projekt som riktar sig till landsbygdsföretagare i Tämnnarbygden med angränsande områden i Heby och Tierp. Projektets målgrupp är i första hand landsbygdsföretagare som har, eller skulle kunna ha, kulturarv som en viktig del av sitt varumärke eller utbud. Projektet använder sig av kunskapsunderlaget från samarbetet med Ekonomisk historiska institutionen, se ovan.

Upplandsmuséet har tagit fram en modell för landsbygdsutveckling med kulturarv som motor.

Denna modell innehåller tre aktivitetspaket.

- Det första syftar till att öka antalet besökare i bygden. Dels genom att utveckla de natur- och kulturhistoriska besöksmål som redan finns (skyltning, foldrar). Dels

genom att ta fram helt nya besöksmål.

- Det andra aktivitetspaketet syftar till att öka entreprenörernas attraktivitet och varumärke med hjälp av att stärka deras närmiljöns natur- och kulturhistoriska värden. (Gårdsbesök med fältvandring, information om närmiljö och natur- och kulturvärden).
- Det tredje aktivitetspaketet syftar till att åstadkomma en bred förankring och uppslutning i bygden kring bruket och bevarandet av natur- och kulturarvet. (Offentliga informationsmöten om natur- och kulturhistoria, byavandringar)

En annan del i projektet består av insatser av en affärscoach, genom UIC:s försorg, vars aktiviteter direkt ska medverka till bildandet av utvecklingsbolaget

Tidsschema och ideellt arbete

Som representant för Östervåla Utvecklingsråd och Tämnarens Vattenråd önskar vi både samtal och seminarium om hur vi knyter samman den akademiska forskningen med det ideella arbetet i utvecklingsråd och vattenråd samt etablering av utvecklingsbolag. Vi önskar också kompletterande forskning utöver det som gjorts gällande stora Tämnarsänkningen.

- *Har den stora Tämnarsänkningen betydelse för utveckling av "Destination Tämnaren" idag?*
- *Vilken betydelse har sänkningen 1951 – 1954 och höjningen 1977?*
- *Den entreprenörsanda som finns i Tämnarbygden och Östervåla, hur har den uppkommit, vad består den av, hur vårdar och utvecklar vi den?*

Ett mål med Smurf-projektet är att ett utvecklingsbolag skapas och etableras. För att det över huvud taget skall lyckas måste de tre kommunerna vara med och ta sitt ansvar. Men det tar mycket lång tid och mycket energi att bearbeta kommuner (ju större desto längre tid). Att sedan få kommunerna att ta beslut om ett gemensamt utvecklingsbolag ligger troligen inte inom planerad projekttid. När sedan utvecklingsbolaget är bildat, träder affärscoachen in. Gällande utvecklingsbolag bör näringslivskontoren i de tre kommunerna kopplas in.

I allt detta arbete med kommuner, näringslivskontor och utvecklingsbolag känner utvecklingsråd och vattenråd sin begränsning. Trots att vi under detta år har fått genombrott i kontakt med Uppsala kommun är det långt kvar. Till detta hör att allt arbete i utvecklingsråd och vattenråd är ideellt och oavlönat, samt vilar på ett fåtal entusiasters axlar. Men mycket arbete har gjorts under år 2012.

Östervåla den 17 december 2012

Kiell Tofters

Representant för Östervåla Utvecklingsråd samt Tämnarens Vattenråd

